

JAN DĄBROWSKI, MAŁGORZATA MOGIELNICKA-URBAN

BADANIA ZESPOŁU OSADNICZEGO KULTURY ŁUŻYCKIEJ W MACIEJOWICACH, WOJ. SIEDLCE, W LATACH 1981–1985

Cmentarzysko kultury łużyckiej w Maciejowicach zostało odkryte w 1958 roku przy kopaniu piwnicy¹. Niestety, błędna lokalizacja tego obiektu podana w następnej notatce² spowodowała, że to samo stanowisko bywa określane bądź jako Maciejowice, bądź jako Kochów³. Poprawnym oznaczeniem jest jednak Maciejowice stan. 1. W wyniku starań Towarzystwa Miłośników Maciejowic ekipa Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN przeprowadziła w 1979 r. lustrację obiektu, a od 1981 r. prowadzone są tam badania wykopaliskowe, finansowane przez Biuro Badań i Dokumentacji Zabytków w Siedlcach. W drugim roku prac odkryto położoną tuż obok cmentarzyska osadę (stan. 2), badaną od tego czasu wykopaliskowo⁴. Ekipę archeologiczną tworzą autorzy sprawozdania, a od 1984 r. także mgr V. Lis. Prowadzonymi od 1984 r. pracami geologicznymi kieruje doc. dr hab. E. Stupnicka, wiercenia zaś prowadziła mgr U. Jarosińska. Materiały antropologiczne opracowuje zespół pracowników Samodzielnego Stanowiska do Badań Bioarcheologicznych ZEM IHKM (dr M. Pyżuk-Lenarczyk, mgr L. Nitkowska).

Badane stanowiska leżą o około 1 km na południowy zachód od Maciejowic, w zakolu obecnego koryta Okrzejki, na niewielkim wzniesieniu. Na jego kulminacji znajduje się cmentarzysko, częściowo niestety zniszczone przez zabudowania gospodarstwa J. Grządki. Na zachód od cmentarzyska, na opadającym łagodnie ku Okrzejce i w dolnej partii zniszczonym stoku znajduje się osada. Oba stanowiska leżą na polach uprawnych, należących do wielu gospodarzy, przy czym stan. 2 sięga także na grunty Kochowa.

Podczas pięciu sezonów prac terenowych przekopano łącznie 820 m², w tym 625 m² na stan. 1. Oprócz materiałów kultury łużyckiej, na obu stanowiskach znaleziono ceramikę późnośredniowieczną i nowożytną oraz kilka fragmentów naczyń kultury trzcinieckiej. Przeprowadzone w okolicy (szczególnie intensywnie w 1985 r.) badania powierzchniowe pozwoliły na odkrycie wielu nowych stanowisk, w tym także kultury łużyckiej. Te ostatnie są jednak oddalone od omawianego tu zespołu co najmniej o 1 km.

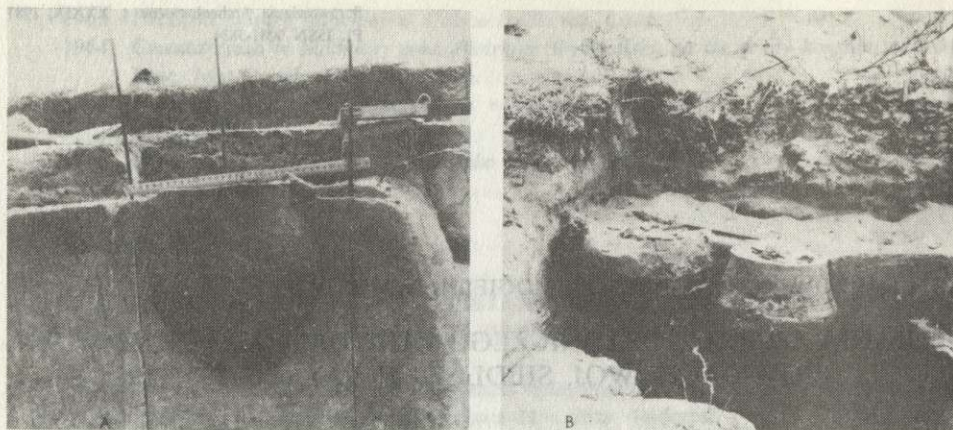
Na stan. 1 wykopy skoncentrowano w północnej części kulminacji. Wyniki dotychczasowych badań umożliwiają określenie w przybliżeniu rozmiarów cmentarzyska, obejmującego minimum obszar 80 × 60 m, przy czym około 1/3 tego terenu jest zniszczona przez wspomniane gospodarstwo oraz niwelację części zbocza. Odległość między ostatnim ku zachodowi grobem a pierwszym

¹ „Z otchłani wieków”, t. XXV: 1959, s. 341.

² A. Niewęglowski, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Kochowie, pow. Garwolin*, WA, t. XXIX: 1963, s. 71.

³ T. Węgrzynowicz, *Kultura łużycka na Mazowszu wschodnim i Podlasiu*, Mat. SiW, t. II: 1973, s. 115, ryc. 20.

⁴ Komunikaty o wykopaliskach por. „Informator Archeologiczny. Badania 1981”, Warszawa 1982, s. 81 i n.; „Informator Archeologiczny. Badania 1982”, Warszawa 1983, s. 85 i n.; „Informator Archeologiczny. Badania 1983”, Warszawa 1984, s. 70 i n.; „Informator Archeologiczny. Badania 1984”, Warszawa 1985, s. 51 i n.

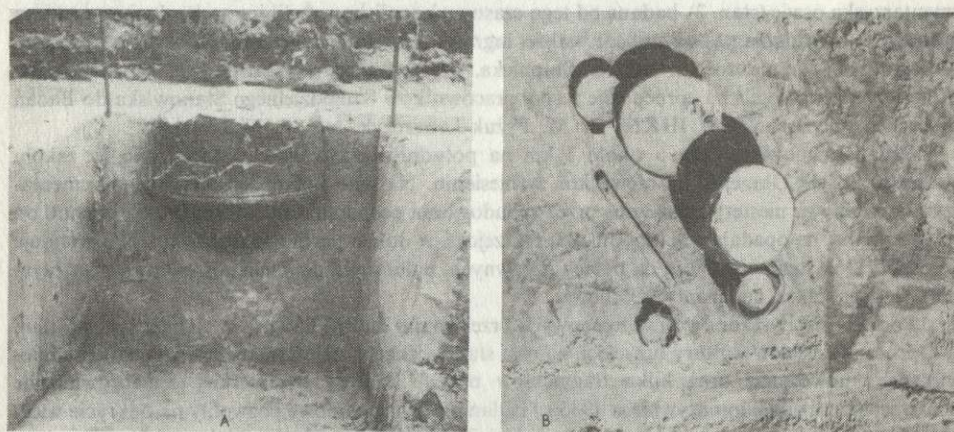

Ryc. 1. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1

A – profil grobu 363 widziany od zachodu; B – profil grobów 359–360 widziany od północy

Fot. M. Mogielnicka-Urban

A – profile of grave 363 seen from the west; B – profiles of graves 359–360 seen from the north

Ryc. 2. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1.

A – profil grobu 444 widziany od zachodu; B – grób 206 widziany z góry

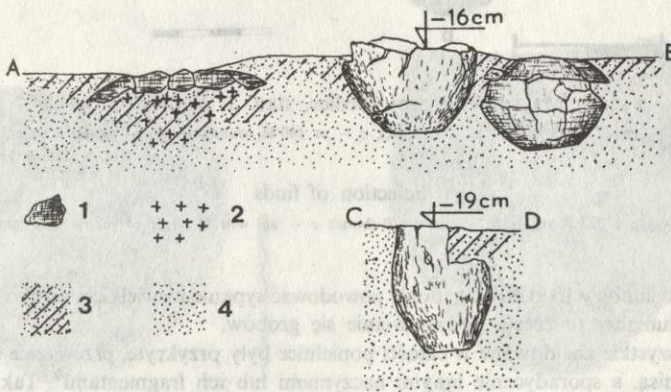
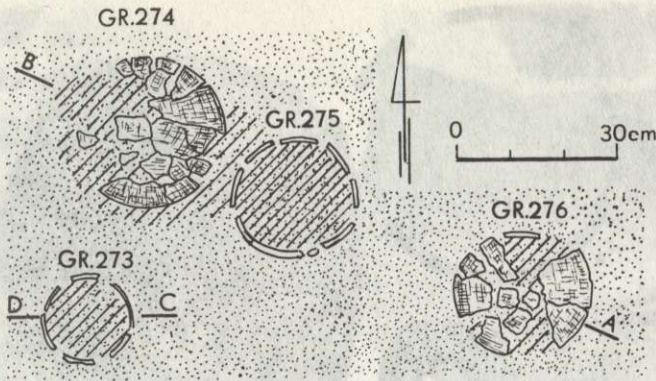
Fot. J. Dąbrowski i M. Mogielnicka-Urban

A – profile of grave 444 seen from the west; B – grave 206 seen from above

obiektem osady została rozpoznana wykopami – wynosi ona 17,5 m. Granicę między obu stanowiskami przyjęto więc umownie na połowie tej odległości.

Groby na cmentarzystku występują w dużym zagęszczeniu (przeciętnie około 200 na ar), grupując się w stosunkowo wyraźne skupiska, o innym charakterze niż znane z grupy tarnobrzesckiej⁵. Jednak do czasu zakończenia prac nad chronologią materiału oraz badań antropologicznych wstrzymać się należy od prób ich tłumaczenia. Zwraca też uwagę występowanie grobów

⁵ K. Moskwa, *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów 1976, s. 107, ryc. 13, 30, 67, 91.

Ryc. 3. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1. Plan i profile grobów 273–276

1 — ceramika; 2 — przepalane kości; 3 — szarawy piasek; 4 — jasny piasek

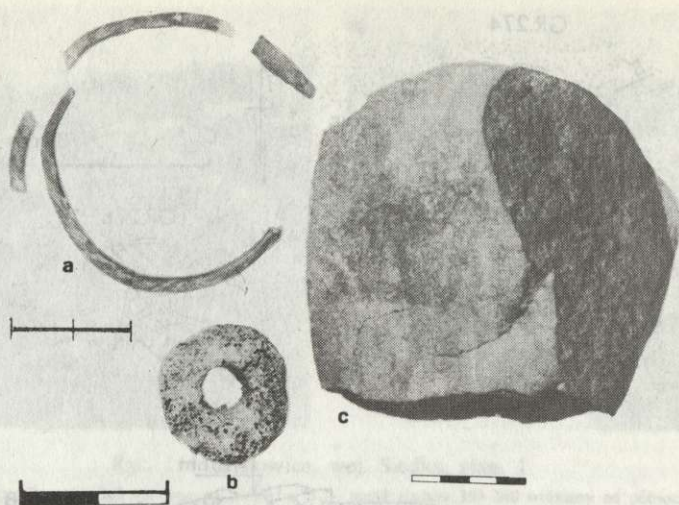
Rys. B. Kowalczyk

Plans and profiles of graves 273 — 276

1 — pottery; 2 — cremated bones; 3 — greyish sand; 4 — light-coloured sand

na bardzo różnych głębokościach (od 16 do 84 cm od powierzchni ziemi), przy częstym nawarstwianiu się ich na siebie. Wyróżnić można trzy poziomy ich występowania (ryc. 1B; 3) — pierwszy tworzą pochówki odkrywane tuż pod próchnicą orną, przeważnie górą zniszczone, sięgające 29 cm głębokości (ryc. 1B). Najwięcej grobów przypada na poziom środkowy, najmniej zaś na dolny (poniżej 59 cm). Ogółem na cmentarzysku odkryto 443 obiekty, to jest 390 grobów popielnicowych (ryc. 1A,B; 2A; 3), 19 jamowych (ryc. 3), 7 zniszczonych niemal całkowicie oraz 24 skupiska naczyń (ryc. 2B) lub pojedyncze naczynia nie zawierające kości. Ponadto odkryto ślad po słupie przy południowym krańcu cmentarzyska, a w jego części północno-wschodniej dwa skupiska kamieni.

Groby występują w przewianym piasku wydymowym (ryc. 1A; 2A; 3), toteż ślady jam grobowych zaobserwowano tylko w 29 przypadkach. W związku z tym rzadko udawało się wyróżnić groby wielopopielnicowe — rozpoznano zaledwie cztery groby o 2 lub 3 popielnicach (niewątpliwie są to dane zanizone). Tylko 4 groby przykryto kamieniem (w tym raz rozcieraczem), a w kilku dalszych odkryto kamienie wewnątrz popielnic. Można więc przyjąć, że groby nie były specjalnie oznaczone, małe zaś rozmiary jam, których średnice sięgają 45 cm (średnice skupisk

Ryc. 4. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1. Wybór zabytków

a – gr. 227 (brąz); b – gr. 110 (kość); c – ar. 440 H, warstwa żółtego piasku (kamień)
Fot. S. Biniewski

Selection of finds

a – grave 227 (bronze); b – grave 110 (bone); c – are 440 H, layer of yellow sand (stone)

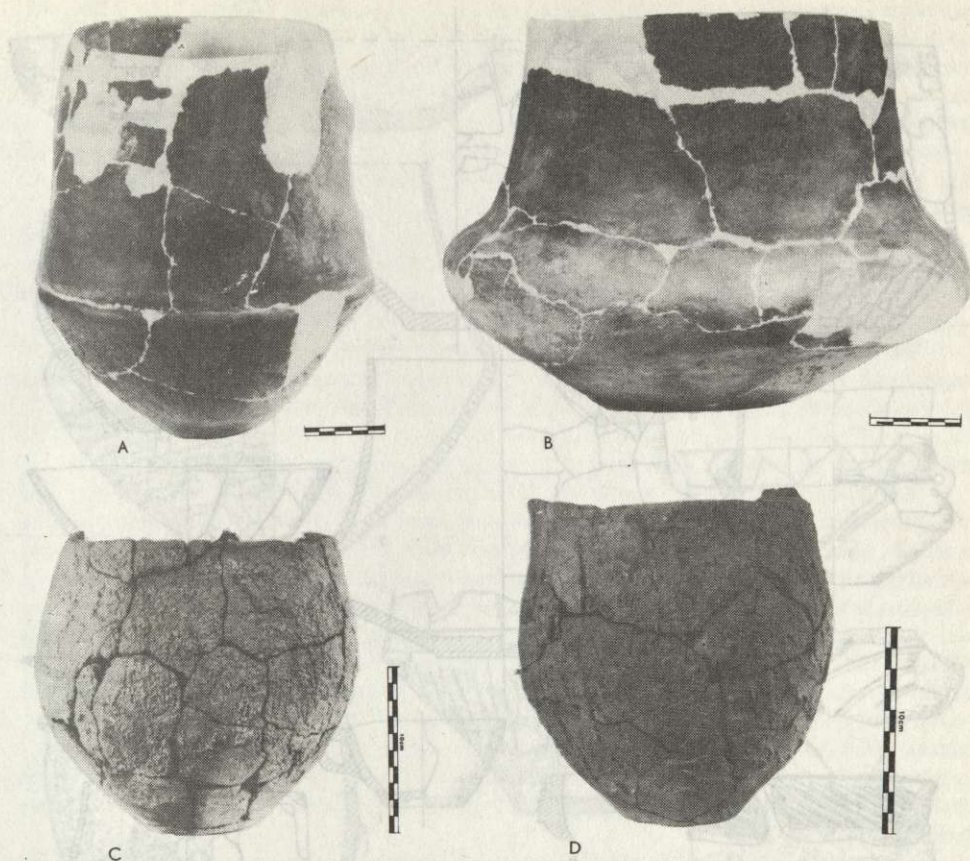
kości w grobach jamowych do 40 cm), mogły powodować sypanie niewielkich, szybko rozwiewanych kopczyków. Tłumaczy to częste nawarstwianie się grobów.

Niemal wszystkie znajdowane w całości popielnice były przykryte, przeważnie plackiem (ryc. 1A), rzadziej misą, a sporadycznie innymi naczyniami lub ich fragmentami⁶. Także trzy groby jamowe przykryte były plackami (ryc. 3). Rzadko natomiast występują przystawki – stwierdzono je w 7,2% grobów popielnicowych, maksymalna zaś ich liczba w jednym grobie wynosi 4. Występują one częściej wewnątrz popielnic, na ogół w postaci fragmentów (ryc. 7E), niż obok nich (ryc. 6L; 7A). Uwagę zwraca grób 237, w którym w obu popielnicach znaleziono części tego samego pucharka. Zapewne więc fragmenty naczyń, znalezione w ponad połowie grobów jamowych, należy zaliczyć również do kategorii przystawek. W trzech grobach stwierdzono domieszkę przepalonych kości zwierzęcych; nierzadkie są w popielnicach lub na dnie jam grobowych węgielki drzewne, będące szczątkami stosu. Sto sześćdziesiąt sześć grobów zawierało bądź przedmioty metalowe, bądź ich ślady w postaci zielonego nalotu na kościach. Wynosi to 40% grobów z cmentarzyska w Maciejowicach, stawiając je wraz z Wolą Kisielską w rzędzie najbogatszych w metale cmentarzysk na Mazowszu⁷. Należy jednak przypuszczać, że gdyby na pozostałych cmentarzyskach obserwowano takie ślady metalu na kościach, dane byłyby inne⁸. Można więc stwierdzić, że ubóstwo cmentarzysk z Mazowsza jest raczej pozorne i wynika głównie z ówczesnych zasad selekcji darów grobowych. W grobie 275 znaleziono fragment bransolety (?) żelaznej, w grobie 420 część ozdoby łączącej elementy brązowe i żelazne, a w następnym nieokreślony przedmiot żelazny.

⁶ Zarówno ten fakt (zwłaszcza używanie placków), jak i duży udział grobów popielnicowych, wyróżnia cmentarzysko w Maciejowicach wśród innych grupy mazowiecko-podlaskiej, por. Węgrzynowicz, *Kultura...*, s. 44 i n., tabela 3 na s. 110.

⁷ Węgrzynowicz, *Kultura...*, tabelka 2 na s. 22–23.

⁸ Por. np. sytuację w Worytach – J. Dąbrowski, M. Mogielnicka-Urbán, *Analiza materiałów kultury łużyckiej ze stanowisk 1–5 w Worytach*, [w:] *Woryty. Studium archeologiczno-przyrodnicze zespołu osadniczego kultury łużyckiej*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1981, s. 204.

Ryc. 5. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1. Ceramika

A – n. 3 z gr. 1; B – gr. 11; C – gr. 44; D – gr. 47

Fot. S. Biniewski

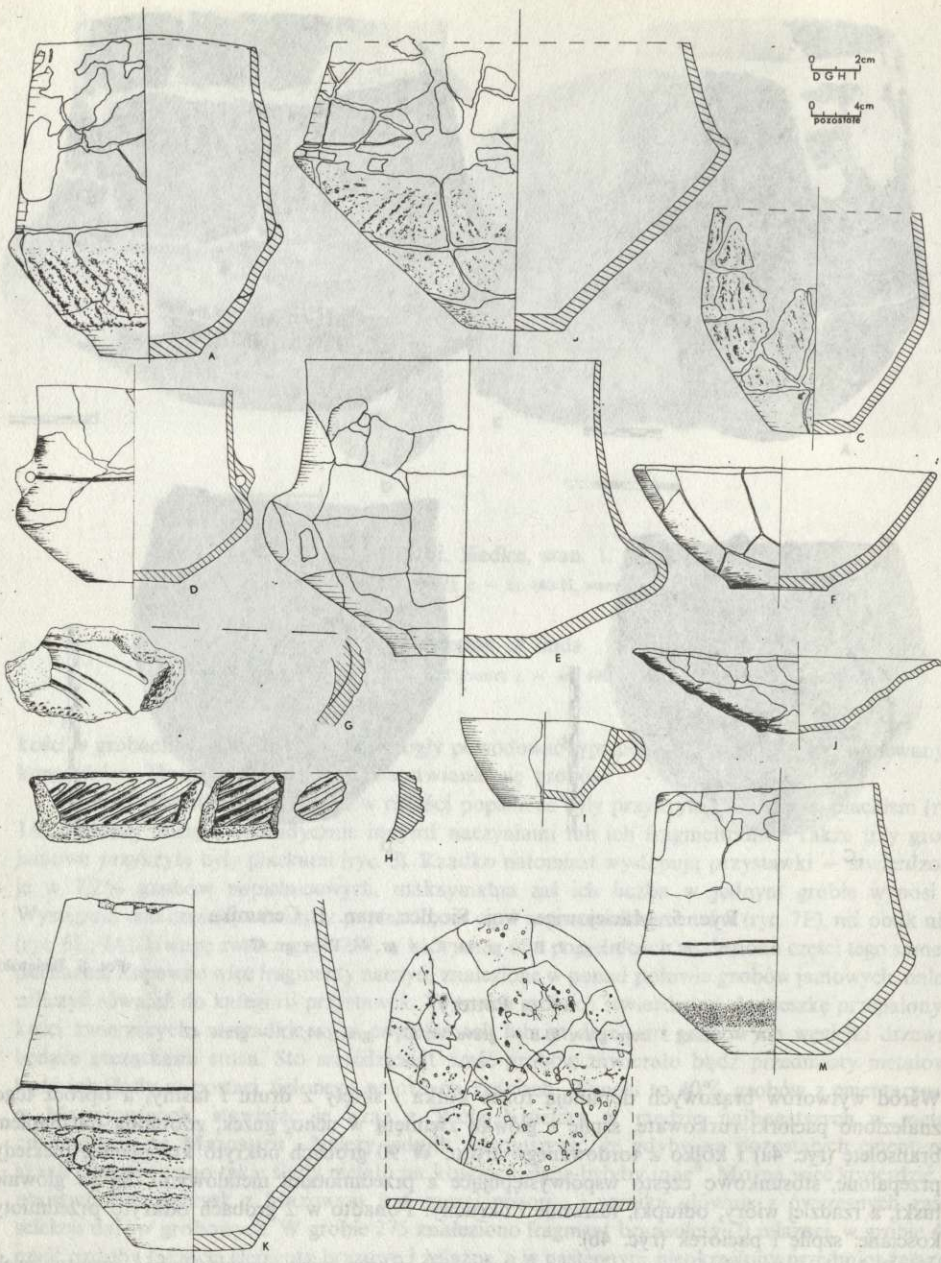
Pottery

A – vessel 3 from grave 1; B – grave 11; C – grave 44; D – grave 47

Wśród wytworów brązowych dominują różne kółka i skręty z drutu i taśmy, a oprócz tego znaleziono paciorki rurkowate, szpilę z główką zwiniętą w ucho, guzek, zdobioną nacinaniem bransoletę (ryc. 4a) i kółko z tordowanego drutu. W 90 grobach odkryto krzemienie, niekiedy przepalone, stosunkowo często współwystępujące z przedmiotami metalowymi. Są to głównie łuski, a rzadziej wióry, odłupki, łuszczyne i okruchy. Ponadto w 2 grobach odkryto przedmioty kościane: szpilę i paciorek (ryc. 4b).

Badania antropologiczne są jeszcze w toku, nie można więc obecnie śledzić ewentualnych związków między płcią i wiekiem zmarłego a formą i wyposażeniem grobu. Zbadane pochówki zawierają niejednokrotnie kości więcej niż jednego osobnika. Kości często składano w porządku anatomicznym.

Inny rodzaj obiektów stanowią naczynia, zapewne nie będące pozostałościami pochówków. Są to skupiska kilku naczyń, przeważnie małych lub miniaturowych; maksymalna liczba to 6 ustawionych półkolistie – grób 206 (ryc. 2B), albo pojedyncze naczynia, głównie kubki i czerpaki, często leżące na boku, a wyraźnie oddalone od popielnic. Dodać zresztą wypada, że i wśród popielnic zdarzają się wypadki spoczywania na boku, przy czym dla niektórych

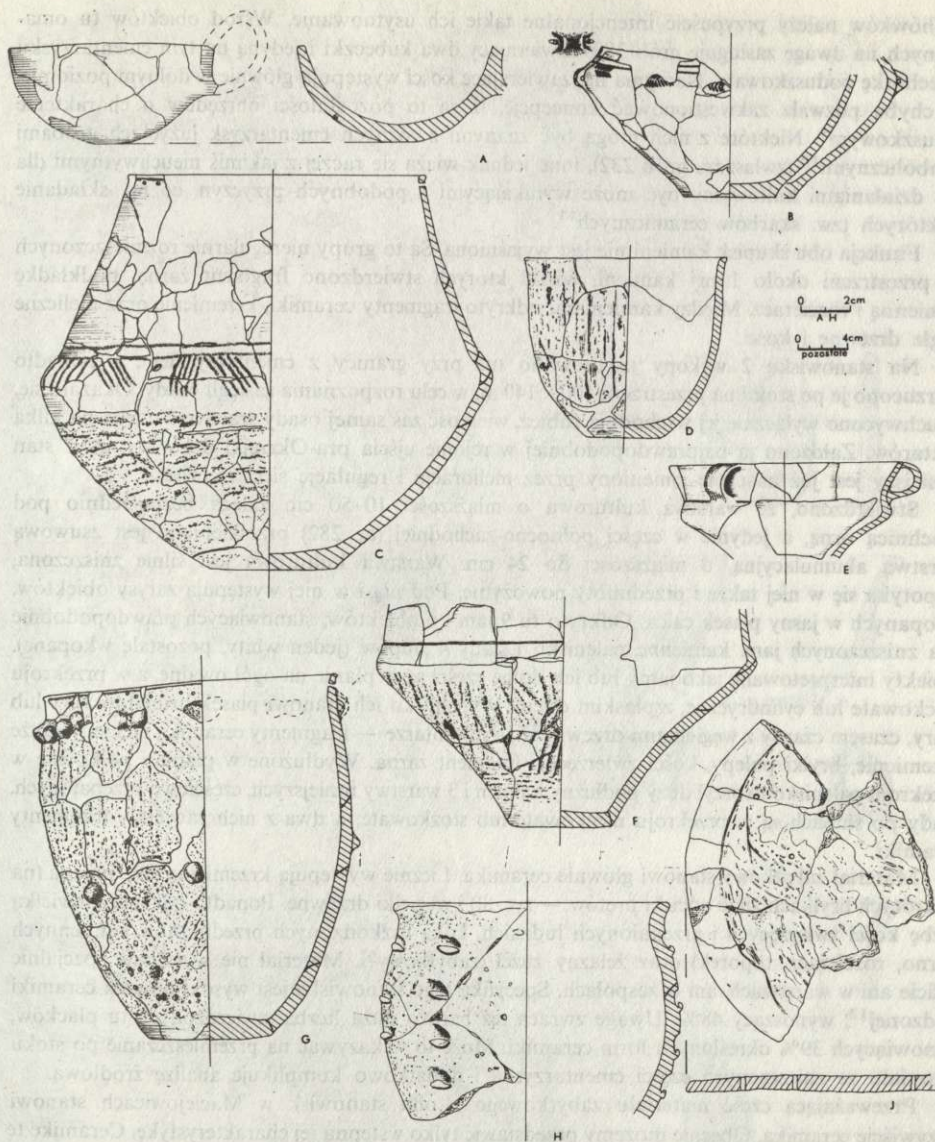
Ryc. 6. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1. Ceramika

A-C - gr. 1; D - gr. 7; E - gr. 11; F - gr. 20; G-H - gr. 17; I - gr. 34; J - gr. 2; K - gr. 35; L - gr. 36; M - 37

Rys. B. Kamińska

Pottery

A-C grave 1; D - grave 7; E - grave 11; F - grave 20; G-H - grave 17; I - grave 34; J - grave 2; K - grave 35; L - grave 36;
M - grave 37

Ryc. 7. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 1. Ceramika

A – gr. 44; B – gr. 72; C – gr. 71; D – gr. 242; E, F, I – gr. 258; G – gr. 252; H – z ziemi ornej

Rys. B. Kamińska

Pottery

A – grave 44; B – grave 72; C – grave 71; D – grave 242; E, F, I – grave 258; G – grave 252; H – from arable soil

pochówków należy przypuścić intencjonalne takie ich usytuowanie. Wśród obiektów tu omawianych na uwagę zasługuje grób 380, zawierający dwa kubeczki i jedyną na tym cmentarzysku grzechotkę poduszkowatą. Naczynia nie zawierające kości występują głównie w dolnym poziomie, co chyba pozwala zakwestionować koncepcję, iż są to pozostałości obrzędów o charakterze zaduszkowym⁹. Niektóre z nich mogą być znanymi z różnych cmentarzysk łużyckich grobami symbolicznymi¹⁰ (zwłaszcza grób 232), inne jednak wiążą się raczej z jakimiś nieuchwytnymi dla nas działaniami kultowymi, być może wynikającymi z podobnych przyczyn, co np. składanie niektórych tzw. skarbów ceramicznych¹¹.

Funkcja obu skupisk kamieni nie jest wyjaśniona. Są to grupy nieregularnie rozmieszczonych na przestrzeni około 1 m² kamieni, wśród których stwierdzono fragment żarna, podkładkę kamienną i rozcieracz. Między kamieniami odkryto fragmenty ceramiki, krzemienie oraz nieliczne węgle drzewne i kości.

Na stanowisku 2 wykopy usytuowano tuż przy granicy z cmentarzyskiem, a ponadto rozrzucono je po stoku na przestrzeni 100 × 140 m, w celu rozpoznania zasięgu osady. Okazało się, że uchwycono wyłącznie jej wschodnią rubież, wielkość zaś samej osady szacować trzeba na kilka hektarów. Założono ją najprawdopodobniej w rejonie ujścia pra-Okrzejkki do Wisły, gdyż stan dzisiejszy jest już znacznie zmieniony przez meliorację i regulację sieci rzecznej.

Stwierdzono, że warstwa kulturowa o miąższości 10–50 cm zalega bezpośrednio pod próchnicą orną, a jedynie w części północno-zachodniej (ar 282) przeklepią jest zsuwowa warstwa akumulacyjną, o miąższości do 24 cm. Warstwa kulturowa jest silnie zniszczona, a spotyka się w niej także i przedmioty nowożytnie. Pod nią i w niej występują zarzasy obiektów, wkopanych w jasny piasek calca. Odkryto tu 9 jam i 6 obiektów, stanowiących prawdopodobnie dna zniszczonych jam, kamienne palenisko i ślady 4 słupów (jeden wbity, pozostałe wkopane). Obiekty interpretowane jako jamy lub ich dolne części są w planie na ogół owalne, a w przekroju nieckowate lub cylindryczne, z płaskim dnem. Wypełnisko ich stanowi piasek brunatnoszary lub szary, czasem czarny z węgielkami drzewnymi, a inwentarze – fragmenty ceramiki, niekiedy także krzemienie, bryłki polepy, kości zwierzęce i fragment żarna. Wydłużone w planie i półkoliste w przekroju palenisko tworzył duży podłużny kamień i 3 warstwy mniejszych, częściowo przepalonych. Ślady po słupach są w przekroju nieckowate lub stożkowate, a dwa z nich zawierały fragmenty ceramiki.

Materiał zabytkowy stanowi głównie ceramika. Licznie występują krzemienie (89), polepa (na niektórych bryłkach znać odciski prętów – ryc. 8l) i węgielki drzewne. Ponadto odkryto niewielką liczbę kości zwierzęcych i przepalonych ludzkich, kilka uszkodzonych przedmiotów kamiennych (żarno, rozcieracz, toporek) oraz żelazny żużel (zabytkowy?). Materiał nie występuje specjalnie obficie ani w warstwach, ani w zespołach. Specyfiką tego stanowiska jest wysoki odsetek ceramiki gładzonej¹², wynoszący 48%. Uwagę zwraca też bardzo duża liczba stwierdzonych tu placzków, stanowiących 39% określonych form ceramiki. Może to wskazywać na przemieszczanie po stoku materiału ze zniszczonych części cmentarzyska i dodatkowo komplikuje analizę źródłową.

Przeważającą część materiału zabytkowego z obu stanowisk w Maciejowicach stanowi oczywiście ceramika. Obecnie możemy przedstawić tylko wstępną jej charakterystykę. Ceramikę tę można klasyfikować według zaproponowanej przez T. Węgrzynowicz systematyki¹³, przy rozszerzeniu jej dla niektórych typów. Oczywiście częstotliwość występowania poszczególnych form na

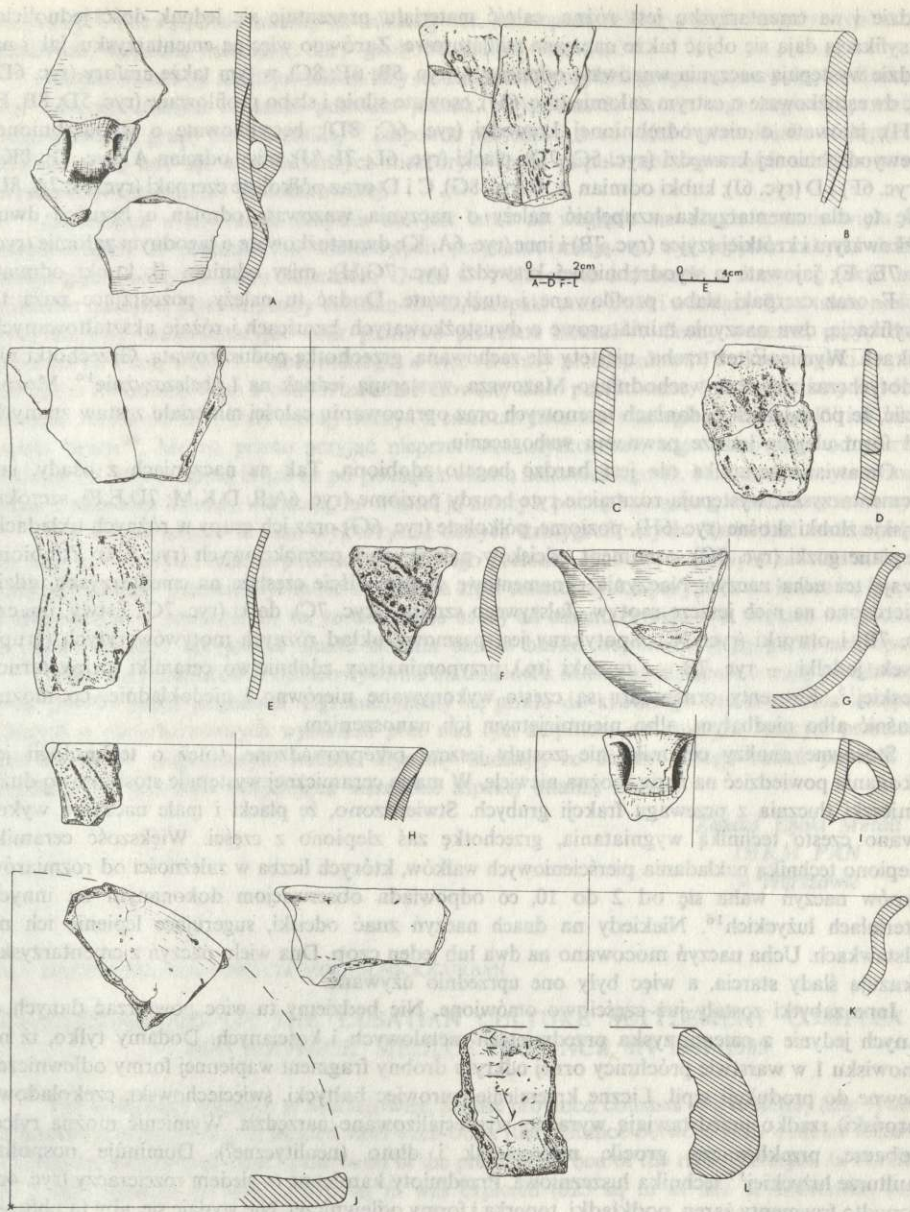
⁹ T. Węgrzynowicz, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Kamionce Nadbużnej, pow. Ostrów Mazowiecka*, „Materiały Starożytne”, t. XI: 1968, s. 242 i n.

¹⁰ T. Malinowski, *Obrządek pogrzebowy ludności kultury łużyckiej w Polsce*, Prz. Arch., t. XIV: 1962, s. 48 i n.

¹¹ Por. F. Horst, *Bronzezeitliche Speiseopfer in Gefässen*, [w:] *Geneza kultury łużyckiej na terenie Nadodrza*, Wrocław 1977, s. 109 i n.

¹² Por. A. Gardawski, *Wyniki prac wykopaliskowych przeprowadzonych w 1952 roku w miejscowości Trzciniec, pow. Puławy, WA*, t. XX: 1954, s. 383; Dąbrowski, Mogielnicka-Urban, *Analiza ...*, s. 213.

¹³ Węgrzynowicz *Kultura ...*, s. 30 i n.

Rys. 8. Maciejowice, woj. Siedlce, stan. 2. Ceramika i polepa (L)

A - ob. 1; B - poziom 2 obiektu 2; C - ob. 6; D-G - ob. 11; H - warstwa I ar 282; I - warstwa III ar 282; J, K - warstwa II ar 282; L - warstwa I ar 377

Rys. B. Kamińska

Pottery and daub (L)

A - feature 1; B - level 2 of feature 2; C - feature 6; D-G - feature 11; H - layer I, are 282; I - layer III, are 282; J, K - layer II, are 282; L - layer I, are 377

osadzie i na cmentarzysku jest różna, całość materiału prezentuje się jednak dość jednolicie. Klasyfikacją dają się objąć także naczynia miniaturowe. Zarówno więc na cmentarzysku, jak i na osadzie występują naczynia wazowate odmiany A (ryc. 5B; 6E; 8C), w tym także amfory (ryc. 6D; 8A); dwustożkowate o ostrym załamie (ryc. 6M); esowate silnie i słabo profilowane (ryc. 5D; 8B, E, F, H); jajowate o niewyodrębnionej krawędzi (ryc. 6C; 8D); beczułkowate o wyodrębnionej i niewyodrębnionej krawędzi (ryc. 5C; 7D); placki (ryc. 6L; 7I; 8J); misy odmian A (ryc. 7E; 8K), C (ryc. 6F) i D (ryc. 6J); kubki odmian A, B (ryc. 8G), C i D oraz półkoliste czerpaki (ryc. 6I; 7A; 8I). Listę tę dla cmentarzyska uzupełnić należy o naczynia wazowate odmian o brzuscu dwustożkowatym i krótkiej szyjce (ryc. 7B) i inne (ryc. 6A, K); dwustożkowate o łagodnym załamie (ryc. 6B; 7E, F); jajowate o wyodrębnionej krawędzi (ryc. 7G,H); misy odmiany B; kubki odmian E i F oraz czerpaki słabo profilowane i stożkowate. Dodać tu należy, pozostające poza tą klasyfikacją, dwa naczynia miniaturowe o dwustożkowatych brzuścach i różnie ukształtowanych szyjkach. Wymienić też trzeba, niestety źle zachowaną, grzechotkę poduszgowatą. Grzechotki nie są dotychczas znane ze wschodniego Mazowsza, występują jednak na Lubelszczyźnie¹⁴. Można sądzić, że po dalszych badaniach terenowych oraz opracowaniu całości materiału zestaw znanych stąd form ulegnie jeszcze pewnemu wzbogaceniu.

Omawiana ceramika nie jest bardzo bogato zdobiona. Tak na naczyniach z osady, jak i z cmentarzyska, występują rozmaicie ryte bruzdy poziome (ryc. 6A,B, D,K,M; 7D,E,F), szerokie i wąskie żłobki skośne (ryc. 6H), poziome, półkoliste (ryc. 6G) oraz ich grupy w różnych układach; nalepiane guzki (ryc. 7G); ornament odcisków palcowych i paznokciowych (ryc. 7H). Zdobione bywają też ucha naczyń. Naczynia ornamentowe są oczywiście częstsze na cmentarzysku, gdzie stwierdzono na nich jeszcze motyw „fałszywego sznura” (ryc. 7C), dołki (ryc. 7C), listwy, imacze (ryc. 7B) i otwarki (ryc. 7C). Spotykany jest pasmowy układ różnych motywów rytych (grupy kresek, jodełki — ryc. 7B — zygzaki itp.), przypominający zdobnictwo ceramiki grupy tarnobrzesckiej¹⁵. Elementy ornamentu są często wykonywane nierówno i niedokładnie, co można wyjaśnić albo niedbałym, albo nieumiejętnym ich nanoszeniem.

Stosowne analizy ceramiki nie zostały jeszcze przeprowadzone, toteż o technologii jej wykonania powiedzieć na razie można niewiele. W masie ceramicznej występuje stosunkowo dużo domieszki tłucznia z przewagą frakcji grubych. Stwierdzono, że placki i małe naczynia wykonywano często techniką wygniatania, grzechotkę zaś zlepieno z części. Większość ceramiki wylepiono techniką nakładania pierścieniowych wałków, których liczba w zależności od rozmiarów i typów naczyń waha się od 2 do 10, co odpowiada obserwacjom dokonany na innych materiałach łużyckich¹⁶. Niekiedy na dnach naczyń znać odciski, sugerujące lepienie ich na podstawkach. Ucha naczyń mocowano na dwa lub jeden czop. Dna wielu naczyń z cmentarzyska wykazują ślady starcia, a więc były one uprzednio używane.

Inne zabytki zostały już częściowo omówione. Nie będziemy tu więc powtarzać danych o znanych jedynie z cmentarzyska przedmiotach metalowych i kościanych. Dodamy tylko, iż na stanowisku I w warstwie próchnicy ornej odkryto drobny fragment wapiennej formy odlewniczej, zapewne do produkcji szpil. Liczne krzemienie (surowiec bałtycki, świeciechowski, czekoladowy i turoński) rzadko przedstawiają wyraźne, wyspecjalizowane narzędzia. Wymienić można ryłce, skrobacze, przekuwacze, grociki, mikrocosaki i dłuto (neolityczne?). Dominuje pospolita w kulturze łużyckiej¹⁷ technika łuszczniowa. Przedmioty kamienne to siedem rozcieraczy (ryc. 4c), a ponadto fragmenty żaren, podkładki, toporka i formy odlewniczej. Nie wydaje się, aby ta obfitość przedmiotów krzemiennych, a i kamiennych, mogła być wyjaśniana jedynie przyczynami ekonomicznymi, to jest niedostatkiem brązu na tych terenach we wcześniejszych fazach kultury

¹⁴ J. Dąbrowski, *Kultura łużycka na Lubelszczyźnie*, [w:] *Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z południem*, Kraków—Przemyśl 1982, s. 267.

¹⁵ J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz, *Cmentarzysko kultury łużyckiej z Kosina, pow. Kraśnik (stanowiska I, II i III)*, WA, t. XXXIX: 1974, s. 199 i n.

¹⁶ M. Mogielnicka-Urban, *Warsztat ceramiczny w kulturze łużyckiej*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1984, s. 70 i n.

¹⁷ Węgrzynowicz *Kultura ...*, s. 15 i n.

łużyckiej¹⁸. Niewątpliwie musiały tu oddziaływać, jak wspomnieliśmy, także i reguły wyposażania zmarłych, wyraźnie zalecające dary grobowe małych rozmiarów.

Zespół stanowisk maciejowickich leży na zachodniej peryferii grupy mazowiecko-podlaskiej¹⁹. Już wstępna analiza ceramiki pozwala jednak przypuszczać, że do tego regionu przenikały oddziaływania grupy tarnobrzeskiej²⁰ (zapewne pośrednio), a również i górnośląsko-małopolskiej. Widoczne są one np. w ornamentyce niektórych form, popularności pewnych odmian mis czy wystąpieniu grzechotki poduszkowatej.

Datowanie omawianego zespołu nie jest łatwe ze względu na długie trwanie wielu form ceramicznych. Z przedmiotów metalowych przydatne mogą tu być jedynie zabytki żelazne, wskazujące raczej na okres halszacki D niż C²¹. Na okres halszacki wskazywać także mogą niektóre naczynia jajowate, misy odmian C i D, czerpaki oraz kubki odmiany D, a także niektóre ryte motywy ornamentacyjne oraz pionowo przekłute imacze²². Cechy wczesne, przypadające głównie na I fazę wedle J. Dąbrowskiego, a więc na czasy przed połową IV okresu epoki brązu, to naczynia dwustożkowate o ostrym załamie esowate, silnie profilowane, kubki odmiany A i formy skośnie żłobkowane²³. Cały szereg naczyń z cmentarzyska ma analogie z późnego IV i V okresu epoki brązu²⁴. Można przeto przyjąć nieprzerwane użytkowanie tego stanowiska od pierwszej połowy IV okresu epoki brązu aż po początek okresu halszackiego D. Natomiast przytoczone już dane o ceramice z osady wskazują, że wiązać ją należy z początkową fazą istnienia cmentarzyska.

Nie można jeszcze w pełni wykorzystać danych stratygraficznych. Stwierdzić można jedynie, że wszystkie zabytki żelazne pochodzą z górnego poziomu grobów, w dolnym zaś częste, lecz nie jedyne, są formy wczesne. Być może zachodnia część cmentarzyska przypada na końcową fazę jego użytkowania — oznaczałoby to, że oddalenie osady od cmentarzyska było większe od podanego o około 20 m. I tak jednak osada istniała bardzo blisko współczesnej jej partii nekropoli.

Prace wykopaliskowe i opracowywanie materiałów z Maciejowic jeszcze trwają, przedwczesne więc byłyby próby uogólnień. Ograniczyliśmy się przeto do krótkiego naszkicowania wstępnych danych o dotychczasowych wynikach prac nad tym zespołem osadniczym, leżącym przecież na bardzo słabo rozpoznanym terenie. Żywnym nadzieję, że dalszy postęp badań pozwoli nam niedługo na szerszą i obejmującą wszelakie aspekty analizę źródeł.

Zakład Epoki Metali
IHKM PAN
w Warszawie

JAN DĄBROWSKI, MAŁGORZATA MOGIELNICKA-URBAN

INVESTIGATIONS OF THE LUSATIAN CULTURE SETTLEMENT COMPLEX AT MACIEJOWICE, SIEDLCE PROVINCE, IN 1981-1985

The settlement complex at Maciejowice, Siedlce province, consists of a cemetery (site 1) and an extensive settlement (site 2) located near each other (the distance between their extreme features is 17.5 m) on a destroyed dune in the bend of the present-day bed of the river Okrzejka. In the course of 5 field seasons an area of 820 sq m was explored (625 sq m at site 1). Moreover, surface

¹⁸ Węgrzynowicz, *Kultura ...*, tabelka 2 na s. 22-23.

¹⁹ Węgrzynowicz, *Kultura ...*, s. 7 i n., ryc. 20.

²⁰ Por. J. Miśkiewicz, *Kultura łużycka w międzyrzeczu Pilicy i środkowej Wisły*, „Materiały Starożytne”, t. XI: 1968, s. 186 i ryc. 28.

²¹ Miśkiewicz, *Kultura ...*, s. 167 i n.; Węgrzynowicz, *Kultura ...*, s. 100.

²² Por. Miśkiewicz, *Kultura ...*, s. 143 i n.; Węgrzynowicz, *Kultura ...*, s. 54 i n.; Moskwa, *Kultura ...*, s. 57 i n.

²³ J. Dąbrowski, *Powiązania ziem polskich z terenami wschodnimi w epoce brązu*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, s. 44 i n.

²⁴ Por. Miśkiewicz, *Kultura ...*, s. 143 i n.; Węgrzynowicz, *Kultura ...*, s. 57 i n.

investigations were carried out, yielding traces of several new sites including those of the Lusatian Culture. Closely lying graves formed distinct concentrations at varying depths, and frequently overlapped. Three levels with graves have been distinguished. In all, 443 features were discovered including 390 urn graves, 19 pit graves and 24 concentrations of vessels or single vessels with no bones inside. Most graves were covered, usually with a disk or bowl. They contained accessory vessels, small ornaments of metal and bone and flints as well. The excavation of the eastern part of the settlement revealed a cultural layer and 15 pits (or their lower parts), a stone hearth and 4 postholes. Neither the layers nor the features yielded abundant material. The high percentage of polished pottery is striking. The cemetery can be dated as from the middle of Bronze Age IV to Hallstatt D, and the settlements is coeval with its early phase. The complex lies in the western periphery of the Mazowsze-Podlasie group of the Lusatian Culture.